

XXII. MEZINÁRODNÍ KOLOKVIUM O REGIONÁLNÍCH
VĚDÁCH. SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

22ND INTERNATIONAL COLLOQUIUM ON REGIONAL
SCIENCES. CONFERENCE PROCEEDINGS

Place: Velké Bílovice (Czech Republic)
June 12-16, 2019

Publisher: Masarykova univerzita (Masaryk University Press), Brno

Edited by:

Viktorie KLÍMOVÁ

Vladimír ŽÍTEK

(Masarykova univerzita / Masaryk University, Czech Republic)

Vzor citace / Citation example:

AUTOR, A. Název článku. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *XXII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. s. 1–5. ISBN 978-80-210-9268-6. DOI.

AUTHOR, A. Title of paper. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *22nd International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University Press, 2019. pp. 1–5. ISBN 978-80-210-9268-6. DOI.

Publikace neprošla jazykovou úpravou. / Publication is not a subject of language check.

Za správnost obsahu a originalitu výzkumu zodpovídají autoři. / Authors are fully responsible for the content and originality of the articles.

© 2019 Masarykova univerzita
ISBN 978-80-210-9268-6 (online : pdf)

VIDIECKY TURIZMUS V MARGINALIZOVANOM PROSTREDÍ (NA PŘÍKLADE OBCE HRUŠOV)

Tourism in marginalized environment (the example of the village
Hrušov)

JOLANA DARULOVÁ

KATARÍNA KOŠTIALOVÁ

Katedra sociálních studií a etnologie | *Department of Social Studies and Ethnology*
Filozofická fakulta | *Faculty of Philosophy*
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici | *University of Matej Bel in Banska Bystrica*
✉ *Cesta na amfiteáter 1, 97401 Banská Bystrica, Slovak Republic*
E-mail: jolana.darulova@umb.sk, katarina.kostialova@umb.sk

Anotácia

Na Slovensku patria k marginalizovaným regiónom aj lokality, ktoré charakterizuje rozptýlené osídlenie zaberajúce nezriedka i niekoľko desiatok kilometrov štvorcových v blízkosti hromadných obcí. Ide o depopulačné časti oblastí s lazničným/kopaničiarskym osídlením s limitovanými podmienkami pre poľnohospodársku výrobu, zároveň s nadpriemerným až vysokým rekreačným potenciálom. V štúdiu je pozornosť venovaná rôznym možnostiam využívania kultúrneho dedičstva práve v takýchto sťažených podmienkach rozvoja. Cieľom štúdie je na príklade obce Hrušov charakterizovať možnosti a formy propagácie kultúrneho dedičstva, materiálnych i duchovných hodnôt potenciálnym návštevníkom a zhodnotiť tak svoj socio-kultúrny a prírodný potenciál prostredníctvom vidieckeho turizmu. Z metodologického hľadiska boli použité základné etnografické metódy, štúdium literatúry, materiálov a dokumentov. Terénny výskum bol realizovaný metódou pozorovania a pološtandardizovaných rozhovorov so zástupcami vedenia obce, pôvodnými obyvateľmi lazov i „novolazníkmi“. K hlavným výsledkom patrí, že štúdia poukazuje tak na tradičné prvky krajiny i kultúry, ktoré tvoria základné východisko domáceho turizmu, ako aj na nové formy, ktoré ponúkajú obyvatelia obce ako svoj špecifický produkt, ale i na alternatívne formy, ktoré kresujú novopristaňovalci.

Kľúčové slová

marginalizované regióny, lazové osídlenie, kultúrne dedičstvo, vidiecky turizmus.

Annotation

Among marginalized regions in Slovakia are localities that are characteristic for the scattered settlement taken in dozens of square kilometres closer to bigger municipalities. These are depopulated parts of the territory with the rural or hamlet settlement with limited conditions for agricultural production but with the above the average or higher recreational potential. The study concerns on the various possibilities of cultural heritage usage precisely in these difficult developmental conditions. The aim of this article is on the example of the community of Hrušov to characterize the options and forms of cultural heritage publicity, material and spiritual values for possible visitors and to evaluate the socio-cultural and natural prospective through tourism. According to methodology, we have used the basic ethnographic methods, specialized literature, materials and documents. The field research was realized through the observation method and the partially standardized interviews with the municipal authorities, original inhabitants of hamlets as well as with the “newcomers”. The key results of this study point out the traditional rural and cultural elements that formed the basic resource of local tourism together with the new specific forms or alternative forms that are created by new residents.

Key words

marginalized regions, settlement in mountain region/hamlets, cultural heritage, rural tourism

JEL classification: Z31

1. Úvod

Slovensko v historických, ekonomických, hospodárskych a kultúrno-spoločenských kontextoch možno považovať za krajinu rurálnu. Na základe štatistických ukazovateľov je na Slovensku 2750 vidieckych obcí a 140 miest. Podľa indikátora vidieckosti krajiny, ktorý používa pre medzinárodné porovnávania OECD (za vidiecke sa považujú tie obce, v ktorých hustota zaľudnenia nepresahuje 100 obyvateľov na km²), tvorí vidiek takmer 80 % územia Slovenskej republiky a obýva ho takmer tretina celkovej populácie. Podľa tejto metodiky sa k okresom s podielom obyvateľstva žijúceho vo vidieckych obciach vyšším ako 50 % radí až 39 z celkového počtu 79 okresov SR. V týchto regiónoch „s výrazne vidieckym charakterom“ žije takmer polovica slovenskej populácie (Kazda, Sloboda, 2006).

Vidiek predstavuje mnohovrstvový pojem, ktorý je možné vymedzovať na základe ukazovateľov rôzneho druhu. Koncept revalorizácie priestoru naznačuje, ako v rurálnej entite (lokalite ekonomicky definovanej ako slabej) pôsobia sily zaisťujúce jej prežitie či možné posilňovanie. Tento priestor, ktorý globálna spoločnosť a najmä „zdravá spoločnosť“ potrebuje, má síce nevýrazné využitie výrobných faktorov, je však typický svojou „prírodnosťou“ a špecifickým spôsobom vzdoru voči pôsobeniu modernizačných procesov, čím je pre súčasnú spoločnosť zaujímavý a môže sa stať aj atraktívnym, (Lošťák, Hudečková, 2003) a to aj z hľadiska vidieckeho turizmu. Podľa sociológa Jean-Olivier Meastrea vznikol turizmus medzi napínavým mestským a vidieckym spôsobom života (Antonietti, Morand, Andereggen, 1993).

Vidiecke prostredie sa v súčasnom vývoji javí ako sociálne uzavretejší celok s pevnejšími väzbami a socionormatívmi, oproti spoločenstvu mesta. Aj táto všeobecná charakteristika prispieva k špecifikám súčasného vidieckeho turizmu. Ďalšou výraznou črtou je snaha o uchovávanie, revitalizáciu a prezentáciu lokálneho kultúrneho dedičstva. Deje sa tak v prirodzenej snahe o kontinuitu charakteristických prvkov vlastnej kultúry v rámci generačnej transmisie...i rozvojom cestovného ruchu a turizmu (Krišková, 2015).

Často sa v rámci oblasti infraštruktúry pre cestovný ruch vo všeobecnosti kladie dôraz na sprístupnenie pamiatok verejnosti, obnovu skanzenov a výstavbu turistických tras, náučných chodníkov, hipociest a trás pre peších, lyžiarov i cyklistov a pre vidiecky turizmus i na agroturistiku, poľovníctvo, rybárstvo, ľudovú architektúru, folklór (Kollár, Žembová, 2007), technické pamiatky, nehmotné kultúrne dedičstvo (Darulová, 2016).

2. Teoretické východiská

Cieľom štúdie je z etnologického hľadiska charakterizovať súčasné formy propagácie kultúrneho dedičstva, materiálnych i duchovných hodnôt potenciálnym návštevníkom na príklade obce Hrušov. Štúdia poukazuje tak na tradičné prvky krajiny i kultúry, ktoré tvoria základné východisko domáceho turizmu, ako aj na nové formy, ktoré ponúkajú autochtónni obyvatelia obce ako svoj špecifický produkt, ale i na alternatívne formy, ktoré kreujú alochtónni obyvatelia – novopristaľovalci. Snahou autoriek je aj identifikácia aktérov a objasnenie ich úloh v uvedenom procese.

Z metodologického hľadiska boli použité základné etnografické metódy kvalitatívneho charakteru, ako i štúdium literatúry, materiálov a dokumentov. Terénny výskum v obci Hrušov bol realizovaný v rokoch 2017 a 2018 sériou krátkodobých a opakovaných pobytov autoriek, metódou priameho pozorovania a pološandardizovaných rozhovorov so zástupcami vedenia obce, s pôvodnými obyvateľmi lazov i „novolazníkmi“. V rozhovoroch s respondentmi sme sa zameriavali na ich názory na súčasný turizmus v Hrušove i na postoje smerujúce k jeho možným inováciám.

Teoreticko-metodologické východiská tejto štúdie vychádzajú z predpokladu, že životné prostredie, riedke osídlenie, pôžitok z miest obklopených prírodou, zvyky a tradície miestnych spoločenstiev ako aj pestrosť miestnych kultúrnych podujatí robí z vidieckeho turizmu žiadajú alternatívnu formu (Lo et al., 2017). Za objekt cestovného ruchu je možné považovať všetko to, čo sa môže stať cieľom cestovania, napríklad prírodné a kultúrne hodnoty (Gúčík, 2005). K hlavným charakteristikám vidieckeho turizmu patrí návrat k prírode, s možnosťou ubytovania vo vidieckych domoch a zariadeniach na vidieku, kde je súčasťou ponuky aj možnosť stravovania alebo vykonávania rozličných aktivít spojených s netradičnými zážitkami (kŕmenie zvierat, dojenie, výroba syra a masla, kosenie a sušenie sena, zber ovocia a lesných plodov, starostlivosť a jazda na koňoch). Vytvorenie domácej atmosféry v čistom ovzduší, s aktívnym odpočinkom v prírode v agro- a ekozariadeniach, s participáciou na poľnohospodárskych prácach. Vidiecky turizmus je na jednej strane ovplyvnený veľkosťou podnikov, obsahom produktov, znalosťami súčasných trendov turizmu a na druhej strane očakávaniami turistov, ktorí túžia po autentických, interaktívnych a kvalitných cestovných zážitkoch. Spôsob života na vidieku je charakteristický príslušnosťou a identifikovaním sa s malými obcami a jedinečnými vzťahmi k priestoru. Aj v súčasnosti predstavuje vidiek špecifický spôsob využitia a sociálneho života pre svojich obyvateľov i potenciálnych turistov

(Košťalová, 2016). Beresecká a Varecha konštatujú, že pri formovaní budúcnosti vidieckeho turizmu a tvorbe produktu turizmu treba mať na pamäti, že ľudia budú hľadať životné skúsenosti, aby uspokojili svoju zvedavosť, zažívať rôzne kultúry, obracať sa k dobrodružstvu, chcú niečo cítiť z miest, ktoré navštívili, chcú sa dotknúť príbehov ľudí a aktívne sa podieľať na kultúre a komunite. Už sa nebudú predávať produkty ale autentické skúsenosti (Beresecká, Varecha, 2018). Vidiecky turizmus môže tvoriť súčasť endogénnych rozvojových aktivít obce pri vhodnom využívaní socio-kultúrneho potenciálu ľudského a prírodného kapitálu lokality/regiónu. Endogénne rozvojové aktivity obcí, vznikajúce na základe vnútorných iniciatív, sa stali aktuálnymi od začiatku 90. rokov 20. storočia, kedy bol obnovený samosprávny systém riadenia obcí na Slovensku. Významnými aktérmi miestneho rozvoja sú popri verejnom sektore (predovšetkým samospráva a starostovia) i občianska a súkromná sféra (Faltánová, 2009). V praxi ide o formuláciu úloh v plánoch hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja obce (PHSR), kde tvorí rozvoj turizmu jednu z hlavných oblastí. Významná je aj identifikácia podporných inštitúcií v regióne, existencia a činnosť združení ako faktor lokálnej a medziobecnej rozvojovej spolupráce, a tak isto úspešná projektová aktivita obce.

Samostatnú kapitolu vidieka tvoria marginalizované lokality a najmä tie, ktoré sa nachádzajú v marginalizovaných regiónoch. Je to napr. lazničky, respektíve kopaničiarske osídlenie spolu s okolitou krajinou, ktoré vzniklo ako produkt najmladších kolonizačných vln na odľahlých ťažko dostupných častiach katastrálnych území. Od polovice 20. storočia, najmä vplyvom kolektívizácie, sa postupne vyludňovali a ako trvalé sídla i zanikali. Viacerí autori (Huba, 2009, Priečko, 2015) na základe výskumov uvádzajú, že frekventovaným typom využitia bývalého bytového fondu lazov a osád je chalupárska rekreácia. Do kategórie najmenej rozvinutých okresov bol zaradený i okres Veľký Krtíš, kde sa nachádza výskumná lokalita Hrušov (Šipikal, Vrábľová, Lešková, 2018).

Práve rozptýlené obce majú reálny potenciál rozvíjať vidiecky turizmus vo všeobecnosti a zvlášť agroturizmus, ktorý je poskytovaný podnikateľmi v poľnohospodárskej výrobe a slúži im ako finančný zdroj. Tieto aktivity sú bezprostredne späté s prírodou, krajinou a vidieckym prostredím a prostredníctvom vidieckeho turizmu umožňujú zhodnotiť danosti vidieckeho prostredia.

3. Hrušov, vidiecky turizmus v marginalizovanom prostredí

Obec Hrušov leží na juhu Banskobystrického kraja, v okrese Veľký Krtíš, v kultúrno-historickom regióne Hont v blízkosti hraníc s Maďarskou republikou. Má 834 obyvateľov, z toho 150 Rómov, ktorí žijú v separovanej osade Kopanička. Miera nezamestnanosti je cca 20%. Pre obec bola charakteristická „dvojrezidenčnosť“, čo znamená, že obyvatelia počas týždňa hospodárili na lazoch a v nedeľu sa schádzali v dedine, kde tiež mali svoje domy. I napriek tomu, že obec má nevýhodnú geografickú polohu, leží v regióne s vysokou nezamestnanosťou, slabou vybudovanou infraštruktúrou, získala v roku 2003 v národnej súťaži ocenenie „Dedina roka 2003“ a v roku 2004 v európskej súťaži „O cenu obnovy dediny 2004“ ocenenie za to, že sa v ťažkých geografických a hospodárskych podmienkach snaží chrániť svoju identitu, budovať infraštruktúru, zlepšovať kvalitu života a budovať turizmus zachovávaním tradičných remesiel a kultúrnych aktivít.

Turizmus ako rýchlo rastúci globálny fenomén (Bitušiková, 2013) hrá kľúčovú úlohu v procese využívania kultúrneho dedičstva (*cultural heritage tourism*). Vo vidieckom prostredí ide primárne o spoznávanie rôznych kultúrnych prostredí, životných štýlov, tradičnej kultúry a folklóru. V Hrušove sme sa zamerali na pamiatky pôvodnej ľudovej architektúry obydlí spolu s hospodárskymi stavbami a drobnou architektúrou – studňami, kaplnkami, sochami, prícestnými krížmi a pod., ako súčasťou hmotného kultúrneho dedičstva. Ďalej na prvky reprezentujúce nehmotné kultúrne dedičstvo, napríklad pracovné obyčaje, kulinárnu kultúru, hudobno-tanečné folklórne prejavy. Predpokladom pre vidiecky turizmus je zachovávanie ľudových tradícií a vzťah obyvateľov ku kultúrnym hodnotám, a tak isto vôľa a súdržnosť komunity, ktorá sa môže prejavovať pri organizovaní a masovom zapájaní do rôznych prezentácií (Botík, 2014). Neodmysliteľnou súčasťou kultúrnej krajiny obce sú lazy a s nimi súvisiaci špecifický spôsob života. Všetky zmienené javy sú transformované do ponuky vidieckeho turizmu Hrušova. Ten sa obec snažila rozvíjať i prostredníctvom projektov. V spolupráci so Združením vidieckeho turizmu a agroturizmu Hont sa realizoval projekt „Ekomúzeum Hontu“. V tomto regionálnom projekte spolupracovali s Hrušovom obce Sucháň, Čelovce, Sebechleby, Brhlovce, Mikroregión Južné Sitno, Príbelce, Cerovo, Čekovce. Cieľom projektu bolo poskytnúť týždenný alebo víkendový pobyt v regióne Hont, kde každá zo zmienených obcí ponúkla špecifické prvky, predovšetkým prehliadku pamiatok, ochutnávky jedál podľa tradičných receptúr a vystúpenia lokálnych folklórnych kolektívov. Ďalší projekt, ktorý realizovali v Hrušove, bol „i-Dom“, kde sa zamerali na cestovné kancelárie, ktoré organizovali liečebné pobyty v neďalekom kúpeľnom meste Dudince. Pre väčšie skupiny kúpeľných hostí pripravili obhliadku technického múzea, starej roľníckej techniky – tzv. stabilátorov, ľudového domu, tufopieskovcových pivníc a vystúpenie ženskej folklórnej skupiny. Pozitívnu odozvu medzi návštevníckami malo oblečenie sa do hrušovského kroja.

3.1 Pamiatkovo chránené objekty

V obci sa nachádzajú tri pamiatky zapísané v Ústrednom zozname kultúrnych pamiatok Slovenska. Ide o ľudový dom s areálom č. 178 reprezentujúci architektúru 19. storočia. Objekt je situovaný do svahu, pozdĺžnou osou kolmo k ceste. Steny sú vymurované z lomového kameňa pieskovca ukladaného na hlinenú maltu. Do domu sa vstupuje cez pitvor z murovanej podsteny, odkiaľ sú prístupné ostatné miestnosti – izba, čierna kuchyňa a komora. Strecha je sedlová s dreveným vyrezávaným štítom a podlomenicou, Strešnú krytinu tvorí pálená škridľa. Okná a dvere sú pôvodné, drevené a rezbársky zdobené. Za objektom je pivničný vchod vytesaný v tufopieskovcovom masíve. V predzáhradke je umiestnená ľudová plastika sv. Jána Nepomuckého, ochrancu pútnikov, pochádzajúca z roku 1929. Pri dome sa nachádza skalná pivnica.

Popri chránených pamiatkach sa v lokalite zachovali i ďalšie architektonické súbory. Ide najmä o pôvodnú architektúru lazničských usadlostí a unikátne súbory vínnych pivníc vytesaných do pieskovcových svahov (400 pivníc). Z drobnej architektúry zaujmú najmä samostatne stojace pece na pečenie chleba a viaceré zrekonštruované objekty, napr. kováčska vyhňa a pálenica. Všetky uvedené objekty tvoria súčasť náučného chodníka.

3.2 Medzinárodné podujatie Hontianska paráda

Je vrcholným prezentačným podujatím tradičnej kultúry obce Hrušov i regiónu Hont. Organizuje sa pravidelne od roku 1996. Návštevníkom ponúka zažiť deň na lazoch, kde sú prezentované pracovné postupy a obyčaje:

- žatva, počas ktorej sa predvádzajú pracovné úkony späť so zberom obilia (ručné kosenie, zber, viazanie do snopov, zväžanie, mlátenie cepmi i mláťačkou); účastník má možnosť zapojiť sa do niektorej z činností, oboznámiť sa so starými roľníckymi náradiami i s využitím slamy,
- pečenie chleba a lepníkov sa demonštruje podľa tradičného hrušovského receptu, ukážky sú obohatené aj o stavbu kamennej pece a predvádzanie ďalších roľníckych prác – mútenie masla, výroba poľnohospodárskeho náradia i ochutnávku upečených chlebov a lepníkov,
- stavba drevenej míle a pálenia uhlia v nej priamo na mieste, kde sa kedysi drevené uhlie skutočne vyrábalo; organizátori ponúkajú možnosť zakúpiť si drevené uhlie,
- spracovanie dreva zahŕňa ukážky spúšťania stromu, kresanie, štiepanie, pílenie, rúbanie (Košťalová, 2001).

Okrem toho sa v centrálnej časti obce koná malý jarmok s predajnými stánkami, ktoré ponúkajú rôzne tradičné výrobky. Na podujatí svoju zručnosť predvádzajú ľudoví remeselníci z celého Slovenska.

Hontianska paráda v priebehu troch augustových dní poskytuje svojim návštevníkom stravovanie v priestoroch súkromných dvorov, kde pri ľudovej hudbe môžu vidieť prípravu miestnych kulinárskych špecialít (*front cooking*). Už samotné názvy dvorov evokujú, aké miestne pochúťky ponúkajú. Napr.: Haluškový dvor ponúka halušky na rôznych spôsoboch, Rybársky dvor rybací perkelt a iné rybie špeciality, Poľovnícky dvor pravý guláš z diviny, Včelársky dvor pripravuje sladkosti z receptov starých mám a medovinu, Páleníčiarsky dvor degustáciu súťaž o najlepšiu pálenku – hruškovicu. Svoje dvory, v ktorých sa ponúkajú špeciálne jedlá i vína majú aj niektoré hontianske obce (Čelovský dvor, Rykynčická pivnica, Vinická pivnica a pod.), ktoré využívajú Hontiansku parádu pre prezentáciu lokálnej kulinárnej kultúry.

Počas podujatia sú otvorené i zrekonštruované objekty, ako napr. ľudový dom, hasičská zbrojnica, kováčska vyhňa, vínné pivnice. K sprievodným aktivitám patria i výstavy amatérskych fotografov, maliarov, výstavy stabilákov a traktorov. Súčasťou podujatia sú aj prezentácie folklórnych kolektívov a jednotlivcov na malých príležitostne zhotovených pódiiach ako napríklad Voľná scéna pri vežičke, Lesná scéna. Scénické programy sa konajú na miestnom amfiteátri. Počas nich sa prezentujú nielen lokálne a regionálne folklórne kolektívy, ale aj súbory zo zahraničia (Bendík, 2015).

Hontianska paráda sa stala jedným z najvyhláďavanejších festivalov v rámci Slovenska a pre obec, ale i celý región Hont je dôležitým nástrojom rozvoja v oblasti cestovného ruchu. V súčasnosti ho navštívi 15 000 návštevníkov.

3.3 Náučný chodník so zastaveniami

Bol otvorený už v roku 1989, odvtedy sa však pomerne často menil a dopĺňal. Najnovšia verzia chodníka z roku 2012 má dva okruhy spojené do tvaru čísla osem, so stredom v centre obce v blízkosti autobusovej zastávky. Severný okruh s dĺžkou 4,9 km a štrnástimi zastávkami, a južný okruh s dĺžkou 4 km a šestnástimi zastávkami. Zastávky severného okruhu: Chlebové pece, Ľudový dom, Piesková baňa, Uhliarska míľa, Lesné byliny, Kalvária, Bezstavovce, Slniečna elektráreň, Rozhľadňa Prášny vrch, Stavovce, Poľovníctvo, Laznička drevenica, Obrí hniec, Lazničke gazdovstvo; zastávky južného okruhu: Amfiteáter, Kostol, Včelnica, Ovocinárstvo, Pivnice, Huby, Suchomilná flóra, Vyhliadka, Lesné dreviny, Vtáky, Vinohradníctvo, Jarabina oskorušová, Kráľova studňa, Konopné močidlá, Roľnícka technika, Pálenica. Celý náučný chodník poskytuje vysvetlenia o zastaveniach

formou informačních tabulí a obecný úřad zabezpečuje na požiadanie pre záujemcov sprievodcu s odborným výkladom. Náučný chodník je ukázkou prelínania prírodného dedičstva a kultúrnych špecifik Hrušova.

3.4 Folklórny ples

Folklór ako súčasť nehmotného kultúrneho dedičstva je prezentovaný plesom, na ktorom je možné sa zúčastniť len v tradičnom ľudovom odevu. V roku 2019 sa konal už ôsmy ples. Pravidelne je organizovaný vo fašiangovom období, ktoré bolo vo vidieckom prostredí tradične venované zábavám a svadbám. Na hrušovskom plese prístupnom širokej verejnosti sa pravidelne zúčastňujú najmä členovia folklórnych skupín z Hontu. Okrem iného poskytuje návštevníkom možnosť oboznámiť sa s hudobno-tanečným a piesňovým folklórom Hontu a regionálnymi variantmi pôvodného sviatočného i pracovného kroja. Tak, ako aj o Hontiansku parádu, aj o ples je mimoriadny záujem (návštevnosť cca 300 ľudí).

3.5 Lazy – priestor pre rekreáciu

Najfrekventovanejšou formou využívania domov na lazoch pôvodnými vlastníkmi je ich sezónne, víkendové, či príležitostné používanie, resp. kombinácia rekreácie s hospodárskymi aktivitami. Aj keď rodiny v súčasnom období nevyužívajú usadlosť na lazoch ako svoje trvalé sídlo, iba veľmi ťažko pristupujú na požiadavky prisťahovalcov o jeho odpredaj. Na lazoch sa nachádza viacero dlhodobo neobývaných domov, ale nie sú usposobené na krátkodobú rekreáciu pre záujemcov o takýto druh vidieckeho turizmu.

Prostredníctvom európskych fondov sa iba jednému obyvateľovi Hrušova podarilo prestavať pôvodný dom na penzión. Ubytovanie U bylinkárky je zrekonštruovaná vidiecka usadlosť na „Katkinom vršku“. Okrem ubytovacích priestorov má aj wellness, terasu s kaďou a výrivkou pod holým nebom, drevené sušiarne bylín, pivnicu s domácim vínom, terasu, na ktorej je kamenná pec, terasovitú záhradku s bylinkami. Pobyt v tomto penzióne spĺňa kritériá aj pre náročnejších záujemcov. Spájaním tradičných i moderných prvkov poskytuje návštevníkovi jedinečný pocit splynutia s kultúrnou krajinou.

Laznícke osídlenia poskytujú i alternatívne formy využívania. Vyhľadávajú ich ľudia z miest, ktorí chcú utiecť pred civilizačným ruchom a zvoliť si alternatívnu cestu života spojenú napr. s eko-hospodárením na vidieku. Hrušovské lazy tak navštevujú ľudia, ktorí chcú tráviť voľný čas aktívne s rozvíjaním svojich vedomostí a zručností v rôznych oblastiach.

V súčasnom období tu pôsobí Ekocentrum Bylinka pod Lipkou (OZ Campanula), ktoré svojou prácou smeruje k vytvoreniu environmentálneho výchovno-vzdelávacieho centra. V tíme sú združení mladí ľudia, ktorí sa zaoberajú permakultúrou, stavebnými prácami, ošetrovaním stromov, záhradníčením, trvankami a pod. Organizujú rôzne školenia a kurzy, zamerané napr. na prácu s vodou, ovocinársky kurz i semináre o prírodnom staviteľstve, stavbe hlinených úľov a podobne.

Na laze nad rómskou osadou sa permakultúrna dizajnérka venuje navrhovaniu záhrad a verejných priestorov, ako aj lektorovaniu kurzov so zameraním na permakultúru, eko-záhradníctvo a eko-staviteľstvo. Okrem iného organizovala Permaták – založenie zeleninovej záhrady v tomto prostredí.

4. Záver

Vychádzajúc z výskumov v obci Hrušov môžeme konštatovať, že kľúčovou súčasťou procesu rozvoja vidieckeho turizmu je iniciatíva jednotlivcov (aktérov), ktorými sú prevažne predstavitelia obecného zastupiteľstva. Tí majú prehľad o vnútornom potenciáli obce, vstupujú do komunikácie s jednotlivcami a motivujú obyvateľov aktívne sa podieľať na propagácii prírodného a kultúrneho dedičstva v prospech vidieckeho turizmu. Lídri obce sa formou medziobecnéj spolupráce podieľajú na tvorbe projektov propagujúcich a prezentujúcich špecifiká mikroregiónu (napríklad projekt Ekomúzeum Hontu). V rôznych formách vidieckeho turizmu je aktívna aj súkromná sféra zastúpená prostredníctvom hrušovských rodín, ktoré sa významnou mierou podieľajú na ubytovaní, stravovaní (počas Hontianskej parády) a prezentovaní rôznych foriem tradičného spôsobu života (život na lazoch, poľnohospodárske práce, tradičné formy zamestnania, kulinárna kultúra). Do inovatívnych foriem vidieckeho turizmu prispievajú i „novolazníci“ svojim zameraním na propagáciu eko-hospodárenia. Vzhľadom na sociokultúrny a prírodný potenciál obce je preukazné prelínanie krajinných a kultúrnych prvkov, ktoré sú spojené takmer v každej zmienenej aktivite (s výnimkou Folklórneho plesu).

Vysoká návštevnosť Hrušovskej parády, na ktorej sa každoročne počas troch dní zúčastní až 15 tisíc návštevníkov a podobne i tristo ľudí oblečených v krojoch na Folklórnom plese svedčia o tom, že pre účastníka vidieckeho

turizmu sú mimoriadne dôležité autentické skúsenosti, zážitky a podieľanie sa na kultúre komunity. Do budúcnosti bude zaujímavé sledovať, či a ako sa laznické prostredie transformuje v prospech rekreácie a agroturizmu.

Literatúra

- [1] ANTONIETTI, T., MORAND, M. C., ANDEREGGEN, S., (1993). *Tourismus und Gesellschaft*. In Antonietti, Thomas – Morand, Marie Claude (Hg): *Tourismus und Kultureller Wandel, Wallis 1950-1990*. Sitten: Walliser Kantonsmuseen. ISBN 978-28-884-260-060.
- [2] BENDÍK, P. a kol., (2015). 20 rokov festivalu Hontianska paráda Hrušov 1996-2015. Hrušov.
- [3] BERESECKÁ, J., VARECHA, L., (2018). Produkt vidieckeho turizmu. Product of rural tourism. In *XXI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 556-563. ISBN 978-80-210-8969-3. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-8970-2018-73.
- [4] BITUŠÍKOVÁ, A., (2013). Kultúrne dedičstvo, identita a turizmus (príklad Lokality svetového dedičstva UNESCO). In *Revitalizácia tradičnej kultúry a lokálna identita*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, pp.23-39. ISBN 978-83-7490-66106.
- [5] BOTÍK, J., (2014). Hrušov a Hrušovčania. Sídelný a sociokultúrny profil tradičnej lazníckej komunity. Hrušov, 200s. ISBN 978-80-971708-8-2.
- [6] DARULOVÁ, J., (2016). Využívanie kultúrneho dedičstva Španej Doliny v prospech cestovného ruchu. In *Kultúrne dedičstvo a identita : medzinárodná vedecká konferencia, 25.-26. máj 2016 Banská Bystrica*. ed. Zdena Krišková. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, pp. 79-91. ISBN 978-80-557-1120-1.
- [7] FALŤANOVÁ, L., (2009). Lokálne rozvojové aktivity ako faktor rozvoja vidieckej obce (Na príklade obce Hradište, okres Poltár). *Slovenský národopis*, vol. 57, no. 3, pp. 331-347. ISSN 1335-1303.
- [8] GÚČIK, M., (2005). Vzťah verejného a súkromného sektora v cestovnom ruchu. *Ekonomická revue cestovného ruchu: Economic Review of Tourism*, vol. 38, no. 3, pp. 131-139. ISSN 0139-8660.
- [9] HUBA, M., (2009). Transformácia krajiny s laznickým osídlením na príklade Poľany a Podpoľania. *Slovenský národopis*, vol. 57, no. 3, pp. 312-330. ISSN 1335-1303.
- [10] KAZDA, R., SLOBODA, D., (2006). *Konzervativizmus.sk*. [online]. [cit. 07. 03. 2019]. Dostupné z: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?1063>.
- [11] KOLLÁR, V., ŽEMBOVÁ Z., (2007). Disparity a potenciál rozvoja vybraných trhových služieb v Slovenskej republike. In *X. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 239-355.
- [12] KOŠTIALOVÁ, K., (2001). Eudová kultúra v cestovnom ruchu na príklade festivalu "Hontianska paráda". In *Kultúra a cestovný ruch : zborník z vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela, pp. 80-83. ISBN 80-8055-507-9.
- [13] KOŠTIALOVÁ, K., (2016). Kultúrne dedičstvo ako podpora vidieckeho turizmu. In *XIX. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 743-749. ISBN 978-80-210-7861-1. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-8273-2016-133.
- [14] KRIŠKOVÁ, Z., (2015). Kultúrne dedičstvo ako potenciál rozvoja cestovného ruchu (na príklade mesta Poprad). In *XVIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 743-749. ISBN 978-80-210-7861-1. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-7861-2015-99.
- [15] LO, M., et al., (2017). Tourists' perspectives on hard and soft services toward rural tourism destination competitiveness: Community support as a moderator. *Tourism and Hospitality Research*, pp. 1-19. ISSN 1467-3584. DOI 10.1177/1467358417715677.
- [16] LOŠŤÁK, M., HUDEČKOVÁ, H., (2003). Stabilita a flexibilita v predstavách o venkově a projekce do venkovského rozvoje. In *Agrární perspektivy XII. Díl II.*, Praha: Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze, pp. 755-764. ISBN 978-80-213-1813-7.
- [17] PRIEČKO, M., (2015). *Socioekonomické perspektív rozptýleného osídlenia na Slovensku*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda. 172s. ISBN 978-80-8105-718-2.
- [18] ŠIPIKAL, M., VRÁBELOVÁ, K., LEŠKOVÁ, A., (2018). Efekty priestorovo neutrálnej politiky na najzaostalejšie regióny. In *XXI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 231-236. ISBN 978-80-210-8969-3. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-8970-2018-30.

Príspevok bol spracovaný v rámci grantového projektu APVV-16-0115 Sociokultúrny kapitál úspešných obcí ako zdroj udržateľného rozvoja slovenského vidieka